

2. Перспективи інформатизації в Україні / ред. А. П. Великий та ін. – К.: Шкільний світ, 1996 – 195 с.
3. Гіркін І. В. Нові підходи до організації навчального процесу з використанням сучасних комп'ютерних технологій // Інформаційні технології, № 6, 1998.
4. Дитина в дошкільні роки: комплексна освітня програма / автор. Колектив; наук. керівник К. Л. Крутий. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2016. – 160 с.
5. Морзе Н. В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій / Н. В. Морзе – К. : Видавнича група ВНУ, 2008. – 352 с.
6. Мотурнак Є. В. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у дошкільному навчальному закладі [текст] / Євген Мотурнак // Практика управління дошкільним закладом. – 2012. – № 5. – С. 30 – 35. 39
7. Петрова О. Ю. Удосконалення інформаційно-комунікаційної компетентності педагогів дошкільного навчального закладу [текст] / Олена Петрова, Лариса Погорєлова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2012. – № 5. – С. 71 – 77.
8. Шевченко В., Сененко Н. Дидактична проблематика логопедії в сучасних комп'ютерних технологіях // Дефектологія. – 2004 р. – № 4. – С. 16 – 18.

УДК 372.210

Н. Г. П'ятковастудентка ФПДО,
спеціальність «Логопедія»**А. І. Кравченко**кандидат педагогічних наук, професор
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ОБСТЕЖЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

У сучасній логопедії застосовується комплексний підхід до визначення і усунення загального недорозвинення мовлення. Цей підхід заснований на наступних принципах: комплексне обстеження дітей із недорозвиненням мовлення, виділення дітей, виокремлених за віком, динамічне вивчення, якісний аналіз результатів дослідження дітей.

В современной логопедии применяется комплексный подход к определению и устранению общего недоразвития речи. Этот подход основан на следующих принципах: комплексное обследование детей с недоразвитием

речи, выделение детей, подходящих по возрасту, динамическое изучение, качественныи анализ результатов обследования детей.

Modern speech therapy involves an integrated approach to identify and correct general underdevelopment of speech. This approach is based on the principles of: an integrated study of children with speech disorders, ageappropriate children, dynamic learning, qualitative analysis of the results of the study of the child.

Ключові слова: діти з порушеннями мовленнєвої діяльності, інтегроване вивчення, діти із загальним недорозвиненням мовлення.

Ключевые слова: дети с нарушениями речевой деятельности, интегрированное изучение, дети с общим недоразвитием речи.

Key words: Modern speech therapy, children with speech disorders, integrated study, children with general speech deficiency.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної логопедії зумовлює потребу її розширення в рамках мультидисциплінарного простору. У зв'язку з цим в наш час багато наукових понять і концепцій зазнають змін, пов'язаних з їх уточненням, деталізацією і конкретизацією. Не виявилось винятком і таке поняття, як «Загальне недорозвинення мовлення».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведені В. Лубовским дослідження розвитку словесної регуляції дій у дітей у нормі та патології показали, що закономірність аномального розвитку складають недостатність і специфічні особливості словесного опосередкування. Недостатню участь словесної системи виявляється при цьому як в регуляції довільних реакцій, так і в інших видах психічної діяльності дітей. Це негативно впливає на процеси прийому, переробки та зберігання інформації, тобто обумовлює недоліки сприймання, пам'яті, мислення, регуляції діяльності в цілому. Для розуміння механізму та суті мовленнєвих порушень надзвичайно важливе значення мають нейропсихологічні дослідження О. Лурії і його послідовників (Е. Бейна, Е. Хомського, Л. Цветкової та ін.). У роботах А. Лурії системно аналізується будова мозку і розглядається роль кожної з системних одиниць у здійсненні складних форм психологічної діяльності, в тому числі й мовленнєвої діяльності [2, с. 128].

Мета статті – на основі аналізу науково-педагогічних літературних дже-

рел висвітлити особливості застосування комплексного підходу до визначення і усунення загального недорозвинення мовлення.

Виклад основного матеріалу. Застосування нейропсихологічної теорії до вивчення дітей із проблемами психічного розвитку розширює і поглиблює можливості аналізу мовленнєвих і немовленнєвих порушень. Дитячий мозок володіє більшою пластичністю і здатністю до компенсації. У зв'язку з цим навіть при наявності уражень певних відділів мозку може не спостерігатися випадання певних функцій за рахунок перебудови міжфункціональних відносин в процесі розвитку.

Мовлення – історична форма спілкування людей засобами мови. Мовленнєве спілкування здійснюється за законами рідної мови, яка являє собою систему фонетичних, лексичних, граматичних і стилістичних засобів і правил спілкування [1, с. 18].

Мова та мовлення складають складну діалектичну єдність. Мовлення здійснюється за правилами мови, і в той же час під дією низки факторів (вимог громадської практики, розвитку науки, взаємовпливів мов), вона суттєво змінює і вдосконалює мову.

Особливу значущість для становлення корекційної педагогіки мають наукові концепції Л. Виготського, який запропонував принципи системності, історизму, детермінізму. Виконуючи функцію спілкування дитини з дорослим, вона є базою для розвитку мислення; забезпечує можливість планування і регуляції поведінки, організацію її психічного життя, впливає на розвиток особистості в цілому. Все викладене дозволяє визначити комплексний підхід до вивчення категорії дітей із загальним недорозвиненням мовлення в сучасних умовах [1].

Дослідження базувалося на принципах, сформульованих повідними вітчизняними дефектологами: Л. Виготським, В. Лубовським, С. Забрамною, О. Усановою та ін.:

1. Принцип комплексного вивчення дитини з мовленнєвою патологією дозволив забезпечити всебічну оцінку особливостей його розвитку. Реалізація

цього принципу здійснювалося в трьох напрямках:

- Аналіз первинної документації, що стосується умов виховання дитини в сім'ї та дитячому садку, раннього мовленнєвого і психічного розвитку; вивчення медичної документації, в якій знайшли відображення дані про стан нервової системи дітей із загальним недорозвиненням мовлення, їх соматичному і психічному розвитку.
- Психолого-педагогічне вивчення дітей дошкільного віку, яке проводилося з допомогою широко відомих експериментальних методик, а також із застосуванням модифікованої методики для дошкільного віку.
- Детальне логопедичне обстеження, що передбачає виявлення навичок зв'язного мовлення, обсягу пасивного і активного словника, правильності граматичного оформлення мовлення, ступінь сформованості фонетико-фонематичних компонентів мови [3, с. 121].

При проведенні логопедичного обстеження використовувалися традиційні методики вивчення мовлення дітей, які були значно доповнені та розширені спеціальними методичними засобами. Виходячи з закономірностей мовленнєвого розвитку дітей в нормі, було визначено необхідний мінімум словникового запасу дітей, обсяг вживаних граматичних конструкцій, проведено аналіз існуючої «Програми дитячого саду», розділу «Розвиток мовлення».

2. Принцип обліку виконаних завдань. Цей принцип орієнтує на підбір лексичного матеріалу, методів і організаційних форм обстеження в залежності від вікових особливостей дітей дошкільного віку. Широко використовуються ігрові ситуації, індивідуальні, малогрупові та фронтальні форми обстеження, педагогічне спостереження за мовленнєвою активністю дітей під час ігор, прогулянок та інших режимних моментів.

3. Принцип динамічного вивчення дітей із загальним недорозвиненням мовлення дозволяє оцінити тенденції порушення мовленнєвого розвитку у дітей із різним ступенем вираженості патології та можливостей компенсації.

4. Принцип якісного аналізу результатів вивчення дитини з мовленнєвими порушеннями є визначальним для виявлення характеру мовленнєвих порушень у дітей різних груп, що дало можливість визначити основні напрямки корекційної роботи для усунення прогалин в мовленнєвому розвитку дітей. При цьому якісний аналіз результатів мовленнєвої діяльності дітей із ЗНМ передбачає обов'язкове зіставлення з тими даними, які характеризують етапи і закономірності розвитку мовлення у дітей без її порушень.

Виходячи з вищезазначених принципів, були уточненні організаційні та змістовні аспекти логопедичного обстеження дітей, що мають загальне недорозвинення мовлення різного ступеня вираженості.

Перш ніж приступити до обстеження дитини, логопеду необхідно зібрати і проаналізувати попередні дані про її розвиток. У зв'язку з цим логопед вивчає інформацію, фіксує в наявній медичній документації. Як правило, це висновок таких спеціалістів: невропатолога або психоневролога (про стан мовлення та інтелекту), отоларинголога (щодо стану органів слуху та мовлення), окуліста (про стан органів зору), хірурга, педіатра тощо [4, с. 22].

З метою уточнення відомостей про характер раннього мовленнєвого, психічного і фізичного розвитку логопед проводить попередню бесіду з батьками дитини. Окремо уточнюється інформація про статус соціального та психологічного середовища, в якому знаходилася дитина з раннього дитинства. Логопедичні обстеження починається з ознайомчої бесіди, метою якої є не стільки встановлення позитивного емоційного контакту з дитиною, як визначення ступеня його готовності до участі в мовленнєвій комунікації, вміння адекватно сприймати питання, давати на них відповіді (однослівні або розгорнуті) тощо. Крім цього вступна бесіда дозволяє скласти уявлення про загальне звучання мовлення дитини, наявності або відсутності у неї яскраво виражених труднощів звуковимови, лексико-граматичного або синтаксичного оформлення мовленнєвого висловлювання. Зміст такої бесіди визначається колом пізнавальних і вікових

можливостей та інтересів дитини дошкільного віку. Зразки мовленнєвих висловлювань дитини, отриманих в ході вступної бесіди, фіксуються в мовленнєвій карті.

При обстеженні стану словникового запасу (активного і пасивного) використовуються наступні прийоми:

- 1) показ і називання картинок із зображенням: предметів, дій, об'єктів з яскраво вираженими ознаками (брови, нора, сом, коси, зуби тощо.); предметів і їх частин (дерево – стовбур, гілки, коріння; чайник – носик); частин тіла людини, тварин, птахів (голова, вуха, очі, ніс, дзьоб); – професій і атрибутів до них (продавець – ваги, гирі; лікар – градусник); тварин, птахів і їх дитинчат (собака – цуценя, кішка – кошеня, свиня – поросся, кінь – лоша тощо);
- 2) розуміння і називання слів, що відносяться до різних категорій: іменники, об'єднуючі видові та родові поняття (рослини – дерева, кущі, квіти); дії, що позначають голосові реакції тварин і птахів (каркає, мукає, цвірінькає); почуття, емоції (плаче, сміється, веселиться); різні явища природи (дощ, вітер, сніг); дії, пов'язані з різною професійною діяльністю (вимірює температуру, вчить дітей, робить укол, розносить пошту); семантичні близькі назви дій (миється – купається, спить – лежить, в'яже – шие); ознаки предметів, що позначають величину, форму, колір, вагу, температуру, сезонність (великий – маленький, високий, низький, широкий – вузький тощо); ознаки, що вказують на продукти харчування і матеріал виготовлення (гороховий, рисовий, курячий, паперовий, хутряний, резиновий тощо);
- 3) додавання в речення слова, відсутнього за змістом (квіти висохли – треба їх полити);
- 4) підбір антонімів (солодко – гірко, веселощі – смуток);
- 5) підбір синонімів (хлопчик – хоробрий, сміливий, відважний);
- 6) підбір однорідних членів речення до заданих слів (сніг – йде, падає, лягає, виблискує, тане, блищить);

- 7) пояснення значень слів (барліг, каструля, чашка, тарілка);
- 8) пояснення переносного значення слів і цілих виразів (широка душа, золоті руки, золота голова, рум'яний, як яблуко) [4].

Обстеження граматичної будови мовлення спрямоване на визначення можливостей дитини адекватно розуміти і використовувати в мовленні різні граматичні категорії. У зв'язку з цим дітям пропонуються завдання:

- на розуміння і вживання простих і складних прийменників (на, в, під, над, за, через, з-під, через, між, близько);
- на вживання іменників родового відмінка множини (яблук, пальців, тарілок, чашок);
- на утворення вищого ступеня прикметників : високий – вище, дорогий – дорожче, різкий – різкіше, простий – простіше [3, с. 85].

Для визначення ступеня сформованості навичок словотвору підбираються завдання:

- 1) на пояснення значення слів з опорою на їх словотворчу структуру (чайник, умивальник, вимикач, будильник, футболіст, письменник, м'ясник, шпаківня, порошок тощо.);
- 2) на утворення іменників чоловічого, жіночого та середнього роду зі зменшувально-пестливим значенням (ремінець, килимок); іменників зі збільшувальним значенням (чоботища, ножиська); іменників з суфіксами дійової особи – ник, тель, (двірник, грибник, учитель, вихователька, будівельник); іменників з суфіксами ник, -ниця (мільниця, серветниця, чайник, кавник); префіксальних дієслів зі значенням завершеності, тривалості дії (перестрибнув, підстрибнув, обійшов, підійшов, пішов, полив, вилив, налив); присвійних прикметників з суфіксами - ин, -ач (лисяча, вовча, бабусин, мамин); відносних прикметників із суфіксами (полуничний, вишневий, дерев'яний);
- 3) на виявлення словотворчих здібностей («Придумай ім'я людині, яка ...» весь час грає, все кидає, все мие, завжди сміється, завжди сумує тощо.);
- 4) на утворення складних слів (криголам, пароплав, листопад, пиლოსос,

снігокати, книголюб, бджоляр); на узгодження прикметників із іменниками в роді, числі, відмінку; на утворення множини іменників з непродуктивними закінченнями (листя, лошата); на розуміння граматичних категорій («Покажи, де хлопчик катає дівчинку, а де хлопчик катається», «Покажи, де кішка ловить мишку, а де кішку ловить мишка» тощо); на вживання дієслівних форм; Вживання в самостійному мовленні різних типів речень (простих двусловний, поширених, складносурядних і складнопідрядних); відновлення порушеного порядку слів у реченні; складання речень по вихідним словами, заданим в на- чільного формі [4, с. 90].

3. Складання розповіді за картинкою та серією картинок. При підборі лексичного матеріалу дотримуються наступних принципів: насиченість лексичного матеріалу заданим звуком (сом, коси, ніс, підніс, каска, ананас); різноманітність лексичного матеріалу (наявність досліджуваного звуку в різних частинах мови) [4, с. 91].

Обстеження фонематичного слуху проводиться загальноприйнятими в логопедії прийомами.

Для з'ясування ступеня оволодіння дітьми складовою структурою відбираються предметні та сюжетні картинки, що позначають різні види професій та дій, з ними пов'язаних.

Звуковий склад слів, які відповідають цим картинкам, найрізноманітніший: різна кількість складів, зі збігом приголосних і без нього, з різними звуками (свистячими, шипячими, аффрикатами тощо).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже дослідження мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення має проводитися комплексно враховуючи принципи нормального і аномального розвитку дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский – М. : Лабиринт, 2004. – 212 с.
2. Лурия А. Р. Язык и сознание / А. Р. Лурия. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1998. – 146 с.

3. Филочева Т. Б. *Воспитание и обучение детей с общим недоразвитием речи дошкольного возраста : программно-методич. рек.* / Т. Б. Филочева, Т. В. Туманова. – М. : Дрофа, 2011 – 234 с.
4. Филочева Т. Б. *Устранение общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста* / Т. Б. Филочева, Г. В. Чиркина. – М. : Айрис-пресс, 2004 – 144 с.

УДК 376.1-056.264: 371.21: 371.382

Н. І. Резнікова

вчитель-логопед

КУ Сумський ДНЗ № 6 «Метелик»

ІГРИ З ПРИЩІПКАМИ НА ЛОГОПЕДИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ

В статті висвітлено систему ігор з прищипками як нетрадиційного методу корекційного навчання дітей з порушеннями мовлення, що дають можливість не відчувати втоми і не знижують інтерес до заняття в цілому.

В статье освещается система игр с прищипками как нетрадиционного метода коррекционного обучения детей с нарушениями речи, которые дают возможность не чувствовать усталости и не снижают интерес к занятию в целом.

The article highlights the system of games with clothespins as an unconventional method of corrective education for children with speech disturbance, which give the opportunity not to feel tired and not reduce interest in the lesson as a whole.

Ключові слова: мовлення, гра, прищипка, мислення, координація.

Ключевые слова: речь, игра, прищипка, мышление, координация.

Key words: speech, game, clothespin, thinking, coordination.

Постановка проблеми. Історично склалося так, що розвиток функцій мовлення і руки в людини йшов паралельно, і першою формою спілкування людей один з одним були жести. В даний час вченими встановлено, що рівень розвитку мовлення дітей перебуває в прямій залежності від ступеня сформованості тонких рухів пальців рук і вдосконалення мовлення безпосередньо залежить від ступеня тренування рук. Скоординовані рухи рук вимагають диференційованої роботи мозку.

На думку відомого дослідника дитячого мовлення М. М. Кольцової, «...є всі підстави розглядати кисть руки як орган мовлення – такий же, як артикуляційний апарат. З цієї точки зору проєкція руки є ще однією мовленнєвою зоною мозку» [5].

Багаторічна робота з дітьми, які мають різні проблеми в мовленнєвому і загальному розвитку показала, що необхідно вдосконалювати їх рухові і пізнавальні здібності. Розвиток рухових і пізнавальних здібностей реалізується через формування і вдосконалення:

- 1) дрібної моторики пальців рук, рухових вмінь і навичок у маніпуляціях різними предметами (твердими і м'якими, гладкими і шорсткими), вміння правильно тримати олівець, ручку;
- 2) активного мовлення, поповнення словникового запасу новими поняттями;
- 3) мислення, пам'яті, уваги, зосередженості, зорового і слухового сприймання;
- 4) координації значних рухів, удосконалення рухових вмінь і навичок;
- 5) просторових орієнтацій;
- 6) навичок навчальної діяльності: вміння слухати, розуміти, виконувати словесні інструкції педагога, вміння діяти, повторюючи показаний зразок.

Таким чином, на заняттях з розвитку мовлення, а тим більше на корекційних, правомірно і необхідно застосування різноманітних прийомів, які сприяють розвитку дрібної моторики рук.

Мета статті: визначити роль ігор з прищипками як нетрадиційного методу корекційного навчання, які дають можливість не відчувати втоми і не знижують інтерес до заняття в цілому.

Виклад основного матеріалу. Вже давно відомо, що нетрадиційні педагогічні методи є ефективними засобами корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку, особливо в дітей із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ). Такі методи, що включені в усю систему корекційно-розвивального процесу, оптимізують увесь процес корекції мовлення дітей, допомагають досягненню максимально можливих успіхів у подоланні мовленнєвих труднощів, створюють психофізіологічний комфорт